Kapornaki Anikó

Háború élő adásban

Bár egy-egy háború kirobbanása, a bombázások vagy az esetleges invázió megindulása a „Breaking News"-kategóriába tartozik, a tévétársaságok megteszik az előkészületeket. Minden komoly televíziós csatorna mind technikailag, mind emberállományát tekintve felkészül, az utóbbi húsz év háborús konfliktusai mégis azt mutatják, hogy minden háború kitermel egy „győztes" tévétársaságot, amely vagy technológiai újításai vagy exkluzivitása lévén látványosan legyőzi versenytársait. A jelen tanulmány azt vizsgálja, milyen tényezők befolyásolták ezt a versenyt, és milyen hatással volt az élő adás a katonai és politikai vezetők döntéshozatali folyamatára.

Háború élőben

Bár dokumentarista vizuális tudósítások már a második világháború csatáiról is tanúskodnak, a vietnámi volt az első televízión közvetített háború, amelyet az amerikaiak az esti hírműsorokban, nappalijuk tévékészülékén követhettek (Wisinger, 2008). Innen kapta a nappali szobás *(living room)* háború elnevezést (Arlen, 1997). Ez azonban erősen cenzúrázott és szűrt jelentéseket eredményezett. Ahogy Douglas Hurd angol külügyminiszter fogalmazott: „A média által sugárzott fény nem a világítótorony körbesöprő reflektora, hanem egy véletlenszerű keresőfény, amelyet az irányítók szeszélye vezérel" (idézi Belknap, 2001: 3). A cenzúra ellen az élő közvetítés hatékony módszernek tűnhet, az 1991-es Öböl-háború – az első olyan katonai konfliktus, amit élőben követhettek a nézők világszerte otthonaikból – azonban bebizonyította, hogy a cenzorok meghatározhatják, ki nyeri a média-háborút. A tanulmány első része azt vizsgálja, hogy miként nyerhette egy akkor még kis befolyással rendelkező csatorna a háborús hírversenyt, és ez a győzelem hogyan alakította a katonai vezetés stratégiai tervezését.

1991. augusztus 2-án Szaddam Huszein iraki seregei lerohanták Kuvaitot, majd három nappal később George Bush amerikai elnök bejelentette, hogy az inváziót az Egyesült Államok nem tolerálja. A következő hónapban Norman Schwarzkopf amerikai tábornok (a „Sivatagi vihar" hadművelet parancsnoka) felkérte a katonai tervezőket a szárazföldi offenzíva megtervezésére. November 29-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa bármilyen szükséges erő alkalmazását engedélyezte az iraki csapatok kiűzése érdekében. Az ENSZ-határozat határideje arra, hogy Irak elhagyja a megszállt Kuvaitot, 1991. január 15-én járt le, és két nappal ezután az Egyesült Államok vezette koalíció megkezdte Bagdad bombázását.

Az ENSZ határozata lehetőséget nyújtott a tévétársaságok számára a tervezésre, a visszaszámlálásra és a riporterek helyszínre juttatására. 1991 januárjában a Magyar Televízió is készült a háborúra. A Híradó munkatársai már napok óta ügyeletben voltak, és úgy tértek nyugovóra, hogy fel voltak készülve arra, hogy akár az éjszaka közepén kell a stúdióba rohanniuk. Ennek köszönhetően január 17-én, a bombázás megkezdése után negyed órával már a Magyar Televízió is átvette a CNN élő adását, így a magyar nézők is élőben „élvezhették" a háborút, magyar tolmácsolással.

Miért a CNN adásait vette át a többi tévétársaság?

Az ABC, a CBS, az NBC csatornáknak, valamint a fő amerikai és európai újságoknak és hírügynökségeknek volt kiküldött tudósítójuk és technikusuk Bagdadban – összesen 45 ember. Január 17-én, a bombázás kezdetekor azonban az iraki információs minisztérium munkatársai elvágták a tudósítók telefonvonalait, és bezárták őket a bagdadi Al-Rashid hotel óvóhelyére, majd másnap kitessékelték őket az országból. Az egyetlen társaság, aminek a telefonvonalát meghagyták az irakiak, a Ted Turner által 1980-ban alapított, akkor még újonc CNN volt, amelynek vezetősége két

héttel a harcok megkezdése előtt titkos megállapodást kötött az iraki Információs Minisztériummal a telefonvonal megtartásáról és a leginkább favorizált csatorna *(most-favored channel)* státusáról.

A CNN iraki tudósítóinak természetesen alá kellett vetniük magukat a cenzoroknak, és a képernyőn többször megjelent az „iraki cenzorok által engedélyezve" felirat. A konkurens csatornák keményen kritizálták a CNN-t, mondván, az iraki propaganda-gépezet beszippantotta őket. Ez különösen azért volt érdekes, mert akkoriban állt elő az amerikai katonaság azzal az új módszerrel, amivel a médiát akarták „segíteni". A módszer, a közös készletrendszer *(pool system)* lényege az volt, hogy csak nagyon limitált számú riporter vehetett részt egy-egy katonai akcióban, jegyzeteiket azonban meg kellett osztaniuk a többiekkel. Az ötlet természetesen halálra volt ítélve: miért is jelentetné meg például a *New York Times* a *Washington Post* újságírójának anyagát?

A médiában az exkluzivitás rendkívüli fontosságú. Tudta ezt Ted Turner is, és azzal is tisztában volt, hogy egy hírekre szakosodott csatornának csak olyan világméretű események kapcsán van esélye legyőzni az ABC-t, a CBS vagy az NBC-t, amikor a nézők hosszú órákon keresztül szívesen követnek egy előttük kibontakozó, élőben adott eseményt – ahogy tették ezt például 1986-ban a Challenger űrsikló katasztrófája idején. Számítása bejött: a CNN nézettsége a háború első napján egy átlagos napénak a tízszeresére nőtt, és az akkor tíz éves társaság nézettségben egy szintre került a 60 éves óriásokkal. A CNN – az iraki információs minisztérium segítségével megszerzett – exkluzivitása miatt a többiek kénytelenek voltak átvenni a hírcsatorna adását – keserű szájízzel. Tom Brokaw, az NBC sztár-hírbemondója három órával Bagdad bombázásának megkezdése után – konstatálva, hogy a saját tudósítóikat már nem fogják tudni elérni – felhívatta Bernard Shaw tudósítót a CNN atlantai központján keresztül, és feltette neki azt a kérdést, amelyre mindenki kíváncsi volt: hogyhogy nekik még van telefonvonaluk? Shaw hárította a kérdést.

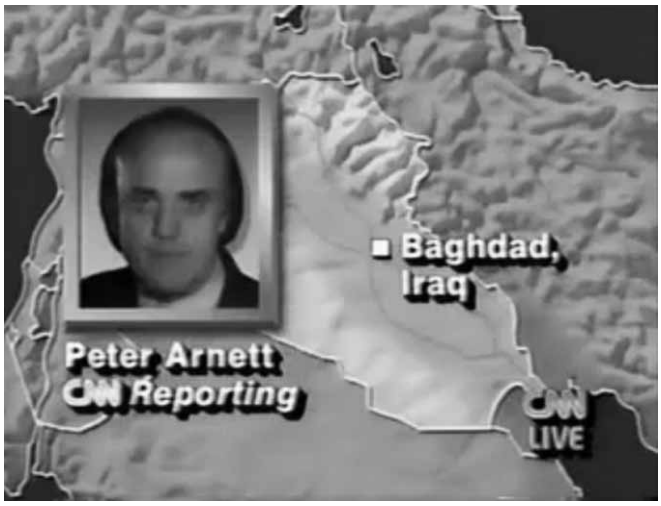
Később, a CNN saját adásában is szóba került a kérdés a CNN három „bagdadi fiúja": Shaw, Holliman és Arnett között (Jeffords és Rabinovitz, 1994: 127):

> *Bernard Shaw*: Feltűnt neked, hogy nem véletlen, hogy mi még mindig jelenteni tudunk a világnak?
> *John Holliman:* Lehet, hogy már nem sokáig, Bernie. Biztos vagyok benne, hogy az irakiak bármikor kihúzhatják a dugót, ahogy az amerikaiak is. És remélem hasznos a nézőinknek világszerte, hogy hallgatják a jelentéseinket.
> *Bernard Shaw*: Véleményem szerint ez a kormány szeretné, ha a világ meghallaná a szavukat.
> *Peter Arnett:* Ez a kormány sokszor elmondta nekünk, hogy azt akarják, hogy a sajtó itt maradjon.

Mivel 1991-ben még mobilkommunikációs eszközök híján kénytelenek voltak az iraki telefonvonalakat használni, a CNN vezetői és tudósítói vállalták annak ódiumát, hogy „lepaktálnak" az iraki cenzorokkal, hisz Ted Turner feláldozta a mélységet a sebességért. A többi tévétársaság persze komolyan kritizálta a hírcsatornát, amatőrizmussal vádolva háborús tudósítóit, kiemelve, hogy a CNN tudósításai mérföld szélesek, de hüvelyknyi mélységig jutnak (Diamond & Kasindorf, 1991: 32).

Rádió a tévében

A mobiltelefonokba épített kamerák korában már nehéz elképzelni, amint a CNN (és a támadás első perceiben még a többi tévétársaság) tudósítói rádiósként, egy szál telefonvonallal, a bagdadi Al-Rashid hotelben lévő szobájuk ablakán kinézve, padlón kuporogva próbálták szavakba önteni, mit látnak és hallanak a bombázás alatt. Mivel csak a hangjukat tudták továbbítani a telefonvonalon, leginkább azt tudták elmesélni, hogy mi történik velük a szobájukban, és bagdadi térképeik alapján a hangok és fények segítségével próbálták kitalálni, milyen célpontokat lőttek az amerikaiak. A rendezők feladata sem volt egyszerű, amikor élő kép híján számtalan közel-keleti, iraki, bagdadi térképpel próbálták a rádiós közvetítéseket tévésíteni (lásd az 1. képet).

1. kép: A CNN képernyője 1991. január 17-én

Forrás: http://www.youtube.com/watch?v=wlC60Kef9Mg (utolsó letöltés: 2012. január 20.)

A többi nagy amerikai társaság is megpróbált minden tőle telhetőt megtenni. Megtöltötték a stúdiók székeit katonai szakértőkkel, tudósítóik élő adásban jelentkeztek be műhold segítségével a szaudi légibázisokról, híres tévébemondóik pedig a hozzáértés auráját sugározták. Azonban a CNN képernyőjén ott villogó ÉLŐBEN BAGDAD-ból felirattal nem tudtak versenyezni.

Milyen „pluszt" adtak a CNN tudósítói? Bernard Shaw, John Holliman és Peter Arnett az emberi faktort adták a precíziós bombázás steril képei mellé. Arcot adtak a gépek támadásának. Emellett bizonyították, hogy az exkluzivitás az egyik legfontosabb tényező a hírversenyben. (A CNN Öböl-háborúbeli tudósításai nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy Ted Turnert választotta a *Time* magazin az év emberének 1991-ben.)

Az elemzők (például Livingston, 1997; Robinson, 2002) hamar rámutattak, hogy az élőben közvetített háború, amelyet például a Fehér Házban, Bagdadban vagy a Downing Street 10-ben is élőben követtek, megváltoztatja a háborúk irányítását és a politikai vezetők döntéshozatalát. A CNN-hatásnak elnevezett jelenség rámutat, hogy az élőben, folyamatosan közvetített katonai események azonnali társadalmi tudatossághoz vezetnek, a katonai és politikai vezetőknek pedig nagyon kevés idejük van az önvizsgálatra és a stratégiai tervezésre, mivel úgy érzik, reagálniuk kell a képernyőn kibontakozó eseményekre.

George Bush amerikai elnök a CNN-en látottak alapján mondott egy tévébeszédet az iraki népnek, arra buzdítva őket, hogy döntsék meg Huszein kormányát, amikor azt látta Peter Arnett élő bejelentkezésében, hogy irakiak örvendeznek Szaddam Huszein bejelentésén, miszerint kivonja az iraki csapatokat Kuvaitból. Ehhez ugyanazt a „diplomáciai csatornát" használta, amelyen keresztül a Bagdad utcáin történtekről értesült. A hagyományos diplomáciai csatornákat, a követségekhez eljuttatott üzeneteket felváltotta a sokkal gyorsabb élő televíziós adásban való üzengetés.

Proto-beágyazás

Az Öböl-háború utáni konfliktusokban, például a balkáni háborúk során a média és a katonaság kapcsolatának következő fejleménye a katonaság új koncepciója volt, miszerint az alacsonyabb rangú katonák is interjút adhattak a hírcsatornáknak – mivel ki kellett elégíteni az egyre növekvő számú csatornák hírigényét. Emiatt a konfliktust megelőző hadgyakorlatokon új, úgynevezett médiatréningen vettek részt a katonák, hogy gyakorlottabban tudjanak válaszolni a riporterek kérdéseire, és megelőzzék a felkészületlenségből eredető PR-katasztrófákat.

Emellett – kísérleti jelleggel – bevezették az úgynevezett beágyazás rendszerét *(embedding),* amikor is 33 riportert „beágyaztak" 15 különböző egységhez, amelyek tagjaival egy hónapon át együtt éltek, utaztak. A rendszer ekkor

még kezdetleges volt, és teljességében majd csak a 2003-as iraki háború után bontakozott ki. A koszovói – főleg légi – akciók során pedig az bizonyosodott be, hogy pusztán légi támadások esetén nehéz az emberi faktort is bevinni a közvetítésbe, ráadásul ezek esetében a katonaság is jobban fél attól, hogy a riporterek akaratlanul is stratégiai információkat fednek fel. Ahogy Kenneth Bacon helyettes védelmi miniszter fogalmazott, a szofisztikált kormányok, mint például Jugoszláviáé, precízen képesek analizálni a televízióban bemutatott képek alapján a fegyverek típusát és a célpontokat, amelyek segítségével aztán újrakalibrálják védelmi rendszerüket (Paul, 2004: 49).

Katari győzelem

A következő fő katonai konfliktus, a 2001. szeptember 11-ei terrortámadások után egy hónappal a tálibok ellen, Afganisztánban indított katonai támadás újabb fontos lépést jelentett a televíziózásban. Ekkor ismét a hozzáférés játszotta a főszerepet. A háborús közvetítés hangvételét nagyban befolyásolta a szeptember 11. utáni közhangulat. Az afganisztáni támadásokat felvezető műsorok az „Amerika visszavág" címmel futottak. Az amerikai hírcsatornák közvetítései főként a bombatámadásokat, precíziós bombákat mutatták be, valamint különböző katonai szakértőkkel elemezték, milyen tálib és al-Kaida központokat támadnak. Az emberi faktorra, a járulékos áldozatokra kevésbé koncentráltak – főként azért, mert nem volt hozzáférésük a frontvonalhoz. Ezt az űrt egy új csatorna, a katari székhelyű Al Dzsazíra televízió töltötte be, amely ezáltal az amerikai csatornák legnagyobb versenytársává vált (Samuel-Azran, 2010).

A „leginkább favorizált csatorna" státus

Amikor a szövetséges haderők 2001. október 7-én megindították támadásukat a tálibok ellen, hasonló eset állt elő, mint Irakban. A tálib vezetés a legtöbb riportert kitessékelte az országból, és csak az Al Dzsazíra két tudósítója maradhatott a terepen. Az amerikai csatornáknak eredetileg sem volt irodájuk Afganisztánban. A tálibok a CNN-nek és a BBC-nek korábban megengedték, hogy irodát nyisson Kabulban, de a CNN nézői érdeklődés híján nem kért ebből, a BBC pedig pár év után bezárta irodáját.

A 2001-es szövetséges támadások idejére a tálibok az Al Dzsazíra két munkatársát kivéve mindenkit kiutasítottak az országból. Néhányan pártatlanként *(unilateral)* próbáltak Pakisztánból tudósítani, de ők is óriási veszélyben voltak. Például a *Wall Street Journal* riporterét, Daniel Pearlt elfogta és 2002 januárjában kivégezte egy militáns csoport.

Az amerikai tévétársaságok háborús tudósítói tudósíthattak volna az amerikai oldalról, a szárazföldi haderőkről vagy az anyahajókról, az amerikai katonaság azonban a legtöbb esetben nem engedélyezte számukra, hogy élőben jelentkezzenek be. Ezért először filmre kellett venniük az anyagot, majd kijuttatni egy másik országba, ami sokszor 10-20 órán át is eltartott. A riporterek – például Walter Rodgers a CNN-től – arra panaszkodtak, hogy ez olyan volt, mint az „őskori televíziózás".

A CNN megtapasztalhatta, mit érzett a többi tévétársaság 1991-ben, ugyanis – hasonlóan iraki Információs Minisztérium tíz évvel korábbi példájához – a tálibok is aláírtak egy „leginkább favorizált csatorna" megállapodást. Csakhogy most a kivételezett csatorna a katari Al Dzsazíra lett. Az 1996-ban alapított tévécsatorna a 2001. szeptember 11-ei támadások után szerzett nemzetközi hírnevet, amikor a tálib vezetés és az al-Kaida ezt a csatornát használta arra, hogy Osama bin Laden videoüzeneteit eljuttassa a világnak.

Az afganisztáni háború kezdetén a CNN és az ABC tartalomcsere-megállapodást írt alá a katari csatornával, vagyis elismerték, hogy az Al Dzsazíra olyan anyagokkal rendelkezik, amelyekhez másképp nem lenne hozzáférésük. Ugyanaz történt, mint 1991-ben, és a CNN azonnal felismerte, hogy nincs mit tenni: most az Al Dzsazíra logó fog ott díszelegni a képernyőn, és ha szemtanú riporterekkel akarnak élőben beszélni a frontvonalakról, akkor azok az Al Dzsazíra munkatársai lesznek.

Az amerikai tévétársaságok helyzetét tovább nehezítette, hogy a Donald Rumsfeld védelmi miniszter által vezetett Pentagon a korábbiaknál is jobban kontrollálta az információáramlást. Vagyis ha a CNN be akart számolni a katonaság hibáiról is, akkor az Al Dzsazírához fordult képanyagért. 2001. január 6-án például a tálibok egységei lelőttek egy amerikai kémrepülőt. A Pentagon tagadta, hogy elvesztettek volna egy gépet, az Al Dzsazíra viszont bemutatta a gép

maradványait – a megállapodásuknak köszönhetően a nyugati nézőknek is. (A katari adó számos megrázó riportot is bemutatott a járulékos veszteségről, amelynek nagy részét a CNN nem tette adásba.)

A CNN és az Al Dzsazíra jó viszonya azonban nem tartott sokáig. A kapcsolat megromlását egy interjú okozta. 2001 októberében, néhány nappal a koalíciós bombázás megkezdése után a két hírcsatornát megkereste bin Laden egyik képviselője, és felajánlotta nekik, hogy összeállíthatnak egy kérdéssort, amelyet majd ők eljuttatnak a terrorista vezérnek, akit természetesen mindenki meg akart interjúvolni. El is küldték a kérdéseket, válasz azonban nem érkezett.

2001. október 20-án azonban az Al Dzsazíra egyik riporterét, Taysir Allunit az al-Kaida emberei elrabolták, bekötötték a szemét, majd elvitték bin Laden rejtekhelyére, ahol az al-Kaida emberei által összeállított kérdéseket tehetett fel a terrorista vezérnek. A katari hírcsatorna úgy döntött, nem adja le az interjút, mivel a riportert erőszakkal vitték el, és a vezetőség úgy érezte, bin Laden nem interjút adott, hanem propagandaüzenetét próbálta interjúba burkolva eljuttatni a világnak (lásd a 2. képet).

2. kép: A bin Laden interjú

Forrás: http://www.youtube.com/watch?v=-w6fRhfpY0w
(utolsó letöltés: 2012. január 10.)

Az Al Dzsazíra lezártnak tekintette a kérdést, azonban a CNN 2002. január 31-én leadta az interjút. Valaki eljuttatta a felvétel egyik kópiáját a CNN-hez, ahol úgy döntöttek, a tartalommegosztási egyezmény értelmében joguk van bemutatni bin Laden üzenetét. Az Al Dzsazíra tiltakozott. Hugh Miles a csatorna történetét feldolgozó könyvében kifejti, hogy a Pentagonnak is volt egy kópiája az interjúról, amit alátámaszt, hogy Tony Blair is idézett belőle a brit parlamentben a CNN-es megjelenése előtt, és a pletykák szerint a Pentagon kópiája jutott el egy harmadik félen keresztül a CNN-hez (Miles, 2005: 181). Mindenesetre az incidens nem tett jót a két hírcsatorna kapcsolatának, mégis együttműködtek, mert az afganisztáni háború túl nagy sztori volt, és szükségük volt egymásra.

Beágyazott riporterek

2003-ra, az iraki háborúra az amerikai katonai vezetés rájött, hogy a növekvő számú hírcsatornák és rohamosan fejlődő hordozható kommunikációs eszközök korában egyre nehezebben tudja a híreket visszatartani, ezért úgy döntött, hogy megadja a hírcsatornáknak, amire a legjobban vágynak: beágyazták a csatornák által kijelölt riportereket egy-egy egységbe, amelynek tagjaival együtt kellett élniük, utazniuk az invázió során. A tévétársaságoknak végre lehetőségük volt arra, hogy – ahogy korábban az Öböl-háborúban is – a frontvonalról tudósítsanak, és bemutassák az emberi faktort. Összesen több mint 700 riportert ágyaztak be (400-at a szárazföldi, 18-at a légi, 150 a tengerészgyalogos, 141-et

a haditengerészeti egységekbe). Ezek közül száz külföldi riporter volt, többek között az Al Dzsazíra tudósítói, akiket azonban olyan egységekhez osztottak be, amelyek végül el sem hagyták Kuvaitot (Paul, 2004: 54). Arra azonban a riporterek legtöbbje csak útközben jött rá, hogy a frontvonal-hozzáférés azt jelentette: a stratégiai szintről nagyon kevés tudásuk volt. Annyi információval rendelkeztek, mint az egység katonái, és ugyanazokkal a nehézségekkel kellett megküzdeniük a sivatagban, mint nekik. Ha a háború állásáról sokat nem is tudtak jelenteni, ugyanúgy be tudtak számolni a mikrokozmoszuk eseményeiről, mint 1991-ben a három CNN-es tudósító hotelszobája ablakából.

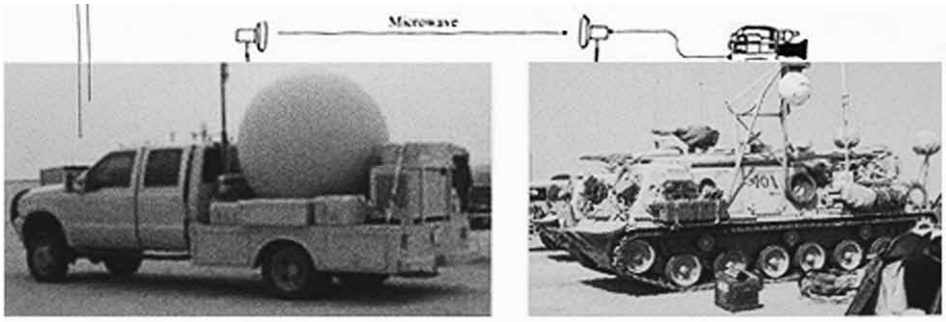
A Pentagon új rendszerének az lett a következménye, hogy ebben a háborúban nem elsősorban az exkluzivitás, hanem a technika jelentette a versenyelőnyt. Mindenki hasonló hozzáférést kapott, és a tévétársaságokon múlott, milyen technikával oldják meg a riportok kijuttatását. A háborús tudósítások ezen újabb mérföldkövéhez azonban főként a technológia fejlődésére volt szükség – leginkább miniatürizálásra. Az Öböl-háború során kétszer jelentkeztek be élőben a tévétársaságok a kuvaiti frontról: egyszer az ABC, egy másik alkalommal pedig a CBS tudósítója. Ez akkoriban nagyon költséges és komoly infrastruktúrát igénylő művelet volt. A tudósítókat hat technikus és négy teherautónyi technikai felszerelés segítette: egy közel két méter széles műholdas tányér, egy generátor, és persze tonnányi videokamera, fény- és hangtechnika. Öt évvel később ugyanehhez már csak két főre volt szükség, valamint egy digitális kamerára, egy szélessávú mobiltelefonra, amely összeköttetésben állt a műholddal, továbbá egy laptopra, az adás koordinálásához – ezek együtt 50 kilogrammnál kevesebbet nyomtak, és befértek két táskába. (Az első „hordozható televíziós" háborúról lásd Stevenson, 2003.).

Bloommobile

Az azonban még 2003-ban sem volt megoldott, hogy a tudósítók mozgás közben tudjanak élőben bejelentkezni, úgy, hogy közben az arcuk is látható legyen. Ezért David Bloom az NBC volt Fehér házi tudósítója már hónapokkal a háború előtt elhatározta, módot talál arra, hogy élő képeket tudjon sugározni magáról útközben. Korábban a tudósítóknak meg kellett állniuk, felállványozni, mielőtt úgynevezett *stand-up*okat tudtak küldeni magukról műholdon. „Hangyás" videót tudtak küldeni élőben az útról – az iraki háború esetében az iraki sivatagról –, de ha a konvoj mozgásban volt, nem volt rá mód, hogy élőben rajta legyenek a képen.

David Bloom és az NBC csapata felkereste a floridai Maritime Telecommunications Networkot (MTN), amely szélessávú és tömörített videók továbbításával foglalkozott, extrém helyszínekről. Az NBC és az MTN mérnökei kidolgozták azt a technológiát, amely később a Bloommobile nevet kapta.

A technológia egy M88A-s tankból és egy Ford kisteherautóból állt. Bloom és operatőre a tankban utaztak. Az újdonság abban állt, hogy a tankra helyezett videokamerát egy giroszkópra helyezték, amely elnyelte a legtöbb rezgést és bukkanót, vagyis a kép sokkal kevésbé rázkódott. David Bloom pedig a tank tetejének fedelét félretéve felállt a járműben. A feje és a válla kilátszott, és a fején egy mikrofonnal élőben tudott bejelentkezni, úgy, hogy közben a tank robogott Bagdad felé, háttérben a sivataggal. A videokamera mikrohullámú jelzéseket küldött a műholdas antennával felszerelt kisteherautónak, amely kilométerekkel hátrébb haladt a Harmadik Gyalogság konvojában (lásd 3. képet).

3. kép: A Bloommobile rendszer: a kisteherautó (balra) és a tank, a fehér giroszkóppal a tetején

Forrás: Kusnetz (2003: 23)

Ezzel a módszerrel Bloom és az NBC óriási előnyre tett szert. Persze tényleges információtöbblettel nem tudtak szolgálni, de – mint az Öböl- vagy az afganisztáni háború esetében – az élőben jelentkező szemtanú tudósító pótolhatatlannak bizonyult. (Sajnos David Bloomnak nem volt lehetősége kiélvezni a dicsőséget. A tankban eltöltött órák alatt egy vérrög keletkezett a lábában, és trombózisban meghalt, még Irakban.)

A technikai előny vagy az exkluzivitás nem helyettesíti a tehetséget. Ideális esetben, ahogy ez Bloomnál is történt, a technikai előny és a gyorsaság szakmai minőséggel párosult. A háborúról élőben tudósító riporterek legnagyobb felelőssége, hogy ne kapja el őket a hév, ahogy történt ez például a nevetség tárgyává vált Geraldo Riverával, aki az élő adástól és a harci szellemtől megmámorosodva egy stilizált Irak-térképet rajzolt a sivatag homokjába, amelyen nemcsak azt tűntette fel, hogy Bagdadhoz képest hol helyezkedik el az 101. Légiszállítású Hadosztály, hanem azt is benyilazta, hogy merre tartanak. Ezzel a Pentagon egyik alapszabályát szegte meg, miszerint az egység helyzetét tilos felfedni. A hadsereg azonnal ki is tessékelte Irakból a 101-esekkel utazó, de nem beágyazott Riverát.

Közösségi média, a szemtanúk új „szócsöve”

A telekommunikáció fejlődése nemcsak a tévétársaságokra volt hatással. Az okostelefonok és a közösségi média megjelenése a katonai konfliktusok civil szereplőire is befolyással volt. A 2011-es úgynevezett arab tavasz eseményei során számos alkalommal a közösségi média töltötte be azt az űrt, amelyet az arab országokból kiűzött televíziós tudósítások hagytak. Az egyiptomi rendszerváltást „Facebook-forradalomnak” is hívják, mivel az események szervezése főként a Facebookon és a Twitteren folyt, a hírtelevíziók líbiai és szíriai tudósításai szinte naponta használtak a Youtube-ra feltöltött videókat. Ezeknél a tudósításoknál a hírbemondóknak hozzá kellett tenniük, hogy a videók valódiságát nincs módjuk ellenőrizni, de – mivel őket kiutasították az országból –ezek a felvételek az egyedüli képi illusztrációk, amelyek a szemtanúk szemszögéből mutatják be az eseményeket.

A tévétársaságok és tulajdonosaik számára mindig is a nyereségesség a legfontosabb. Mivel az utóbbi húsz év háborús konfliktusaiban azok a társaságok nyerték a hírversenyt, amelyek élőben, a frontvonalról tudósítottak, a tulajdonosok ezután is stratégiai befektetésnek tekintik a technológiai eszközök fejlesztését – hisz kevés olyan esemény van, amely annyi nézőt szögezne a képernyők elé világszerte, mint egy háború. Az interaktivitás és a közösségi média jelentőségének növekedése miatt az objektivitás megőrzésében a felügyeleti szervek mellett egyre nagyobb szerep jut az egyszerű médiafogyasztónak és civil szervezeteknek

Különböző funkcióik miatt ezentúl is megférnek majd egymás mellett a hírcsatornák, a kereskedelmi adók híradói, a napilapok és a kétheti és havilapok. Ha valaki élőben akarja követni az eseményeket, és önmaga szereti levonni a következtetéseit, annak rendelkezésére áll a 24 órás hírcsatorna. Akinek csak egy rövid összegzésre van ideje, választhatja az esti hírösszefoglalót vagy a másnap reggeli újságot, aki pedig mélyebb elemzésekre vágyik, elolvashatja a havilapokban.

Összegzés

Az utóbbi húsz év élőben közvetített háborúinak tapasztalataiból levonhatjuk azt a következtetést, hogy a katonai konfliktusok a tévétársaságok, különösen a hírcsatornák számára létfontosságúak, mivel nézőcsúcsot hoznak. A hírcsatornák versenyében a természeti katasztrófák mellett háborúk jelentik az egyik olyan összehasonlítási pontot, amelyen keresztül az elemzők és a nézők véleményt mondhatnak a csatorna és tudósítóinak munkájáról.

A vezető hírcsatornák nem engedhetik meg maguknak, hogy ne küldjenek saját tudósítókat a frontvonalra. A csatorna vezetőségének felelőssége annak mérlegelése, milyen eszközökkel igyekszik versenyelőnyre szert tenni, legyen ez egy megállapodás a katonasággal vagy az adott ország esetleg nem demokratikus vezetőségével, cenzoraival vagy egy tartalommegosztási egyezmény egyes versenytársakkal.

Az utóbbi két évtized katonai konfliktusainak elemzéséből megállapítható, hogy a „csatornaháború" nem a csatatéren dől el: sokkal fontosabb a háborús közvetítés technikai előkészítettsége, a legmodernebb technológiák alkalmazása és az előzetes megállapodások, az adott országba kihelyezett irodák jelenléte és az ottani hivatalnokokkal és informátorokkal kiépített kapcsolatrendszer.

Irodalom

Arlen, Michael J. (1997): *The Living Room War*. Syracuse: Syracuse University Press.

Robert L. Stevenson (2003) az iraki háború médiareprezentációjáról. Bajomi-Lázár Péter interjúja. *Médiakutató*, nyár.

Belknap, Margaret H. (2001): *The CNN Effect: Strategic Enabler or Operational Risk?* Carlisle Barracks, Pennsylvania: US Army War College Strategy Research Project.

Diamond, Edwin & Kasindorf, Jeanie (1991): *How CNN does it – Winning the TV Gulf War*. New York Magazine, February 11, 1991, 30–39.

Jeffords, Susan & Rabinovitz, Lauren (1994): *Seeing Through the Media: The Persian Gulf War*. Chapel Hill: Rutgers University Press.

Kusnetz, Marc & Arkin, William M. & General Meigs, Montgomery & Shapiro, Neal (2003): *NBC News: Operation Iraqi Freedom*. Kansas City: Andrew McMeel Publishing.

Livingston, Steven (1997): *Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention*. Cambridge: Harvard University Press. http://www.ksg.harvard.edu/presspol/research_publications/papers/research_papers/R18.pdf (utolsó letöltés: 2012. január 30.)

Miles, Hugh (2005): *Al Jazeera: the inside story of the Arab news channel that is challenging the West*. New York: Grove Press.

Paul, Christopher (2004): *Reporters on the Battlefield: The Embedded Press System in Historical Context*. Pittsburgh: RAND Corporation.

Robinson, Piers (2002): *The CNN effect: the myth of news, foreign policy, and intervention*. London: Routledge.

Samuel-Azran, Tal (2010): *Al Jazeera and U.S. War Coverage*. New York: Peter Lang Publishing.

Wisinger, István (2008): *A televízió háborúba megy*. Budapest: PrintXBudavár Zrt. & Médiakutató Alapítvány.